

NYEMCSOK ANNA

Régészet
BA, 5. félév
Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

Témavezetők:

Dr. B. Tóth Ágnes
címzetes egyetemi tanár, SZTE BTK

Dr. habil. Kulcsár Valéria
címzetes egyetemi tanár, SZTE BTK

A NOMÁD TÜKRÖK AZ 5-6. SZÁZADI KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Kulcsszavak: Nomád tükrök; kora népvándorlaskor; 5-6. század

A „nomád” tükrök az 5. század egy olyan kiemelkedő tárgytypusa, melynek kutatása, majdnem egy évszázadra tekint vissza. A típus fő jellemzője a függesztőfül, illetve a geometrikus bordadíszek, melyek a hátlapját díszítik, és tipologizálásának alapját jelentik. Kialakulása a Kr. u. 2-3. században történt meg, amikor a Volga alsó folyásánál kialakult a nyeles tükrökből, majd 4-5. században kezdett el nagyléptékben terjedni, először Kelet-, majd Közép-Európa területén, ahol rövidesen a domináns típusná vált. Dolgozatomban 65 lelőhely tükrét gyűjtöttem össze, és vetítettem térképre. Kutatásom célja a tükrök kontextusának, és ezen keresztül a funkciójának vizsgálata volt. A „nomád” típus a Kárpát-medence teljes területén használatban volt, ugyanúgy a gazdag magányos temetkezésekben, mint a késő antik gyökerű köznépi temetőkben. Kizárólag nők és gyermekek sírjaiban kerül elő, elsősorban az elhunyt keze ügyébe, vagy külön, valószínűleg ládikába vagy tarsolyba helyezve. Egy különleges esetet ismerünk a Tiszaug-Országúti bevágás lelőhelyű gepida soros temetőből, ahol egy kislány nyakláncára fűztek fel egy töredéket, és ezzel a nyakában temették el. A tükrök funkciójáról árulkodnak kísérőleleteik, mint az egyéb piperecikk (például csipeszek, szűrőkanalak, fésűk), melyek gyakran képezik a tükrös sírok részeit. Ami árnyalja a tükrök funkcióját, az a tükörtörés jól dokumentált és kutatott jelensége. Ez a szokás általános jelenség az 5. századi temetőkben és sírokban, de a gepida soros temetők tükrös sírjaiban is jelen van. Ezen cselekvés okát, írott források hiányában, nehéz megfejtetni, de bizonyára kapcsolódik a tárgytypus hosszú múltjához, mint lélekszimbólum. A tükröket övező hiedelmek, az elhunyt közelében való elhelyezés és a pipereszközökkel való előkerülés tovább él a gepida korszakban is, de a soros temetőkben csupán 6 ilyen temetkezést ismerünk. A függesztőfüles, eredeti „nomád” példányok használata az avar korban már nagyon ritka, viszont a típus formavilága visszatér az újra megjelenő nyeles tükrökhöz, melyek hátlapját gyakran díszítik bordaívek határolta küllőkkel. Az avar időszakban a tükörtörés szokása jelentősen visszaszorul, viszont a 6. században is népszerű töredék amulettek mellékelése nem szűnik meg, utalva a tükröket övező mögöttes tartalom továbbélésére.